

Tro og livssyn

Sammendrag av Stortingsmelding nr. 32 (2000 – 2001)

Evaluering av faget Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet mener faget skal opprettholdes som fellesfag i grunnskolen. Faget skal på den ene siden skape forståelse og respekt for de forskjellige religioner og livssyn som lever side om side i Norge. Samtidig skal faget gi spesielt solid kunnskap om kristendommen, fordi kristendommen har spilt og spiller en særlig rolle for det norske kultur- og verdigrunnlaget. Departementet går inn for å videreføre en begrenset fritaksrett fra deler av faget slik det er formulert i opplæringsloven, og vil lage et standard meldingssjema om fritak for å sikre en mer ensartet lokal praktisering av fritaksretten. Departementet vil i det videre arbeidet utforme innhold og metodikk i faget slik at flest mulig kan delta i hele faget, i samsvar med opplæringsens intensjoner. Departementet vil anbefale at navnet på faget endres til Tro og livssyn.

Bakgrunn

Faget Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering (KRL) ble innført som obligatorisk fag fra høsten 1997, som del av Reform 97. Faget avløste det tidligere faget kristendomskunnskap.

KRL-faget er et ordinært skolefag på linje med de andre fagene i skolen. Faget er forankret i de overordnede målene og retningslinjene i læreplanverket for den 10-årige grunnskolen, slik det framgår av Læreplanverket, Generell del og Prinsipper og retningslinjer. Faget skal gi kunnskap om religioner og livssyn, ikke opplæring til en bestemt tro. Faget skal være åpent, bidra til innsikt, respekt og toleranse på tvers av tros- og livssynsgrenser og fremme forståelse i religiøse og moralske spørsmål. Ulike religioner og livssyn skal framstilles ut fra sin egenart og selvforståelse. Undervisningen i faget skal ikke være forkynnende.

Stortinget har ved flere anledninger behandlet KRL-faget, og bedt om en evaluering av faget med vekt på praktiseringen av den avgrensede fritaksretten. Stortinget har lagt to forutsetninger til grunn for gjennomgangen av faget: at Opplæringslovens § 1-2 Formålet med opplæringen opprettholdes, og at Norges internasjonale forpliktelser på dette feltet (religionsfrihet, foreldrerett) blir ivarettatt.

Et viktig moment ved etableringen av det nye faget i 1997 var at Norge i stigende grad er blitt et flerkulturelt og flerreligiøst samfunn, der forskjellige livssyn, religioner, kulturer og verdioppfatninger er blitt en del av virkeligheten over hele landet. Sammen med en økende grad av internasjonalisering på flere samfunnsområder har dette medført behov for kunnskap om og innsikt i ikke bare egen kultur, men også i andres kultur og



religion. Elever med ståsted i kristen trosbakgrunn skal ha kunnskaper om andre store religioner og livssyn. Men like viktig er det at folk i Norge med annen trosbakgrunn enn den kristne også må lære kristendommen å kjenne, på bakgrunn av kristendommens særlige betydning for norsk historie, kultur, verdi og trosgrunnlag. Uten denne kunnskap blir det vanskelig – for ikke å si umulig – å forstå det norske samfunnet. Grunnleggende kunnskap om de store religioner og etiske spørsmål må det ikke være mulig å kunne velge seg bort fra. Faget har således en meget viktig brobyggerfunksjon i samfunnet.

Evalueringen av faget Kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering

I oktober 2000 fikk departementet to rapporter om evaluering av faget fra henholdsvis Norsk Lærerakademi og Høgskulen i Volda og Diakonhjemmets forskningssenter, Diaforsk. Rapportene viser bl.a. at det er bred enighet blant foreldrene – både foreldre som tilhører Den norske kirke og blant trosminoriteter- og livssynsminoriteter – om at det skal være noe felles undervisning i faget, og at barna skal lære respekt og forståelse for mennesker med en annen livssynsbakgrunn. Uavhengig av livssyn synes også de fleste foreldrene (86 prosent) at faget fungerer bra for barna deres. Totalt sett er det flere elever som er positive enn negative til faget. De fleste lærerne oppgir at de forsøker å undervise slik at alle livssyn blir oppfattet som likeverdige.

Evalueringsrapportene påpeker imidlertid at det er ulike spenninger og interesser knyttet til faget, og at dette får konsekvenser for blant annet innholdet i fagplanen, for undervisningsformene og for praktiseringen av den delvise fritaksretten. Det blir også påpekt at det mange steder har sviktet i informasjonen om fritaksretten, med særlig betydning for tros- og livssynsminoritetene. Enkelte skoler har tolket fritaksreglene for restriktivt i forhold til Stortingets og departementets presiseringer. Slik er det oppstått lokale variasjoner i praktiseringen av fritaksretten.

Religions- og livssynsfag i enkelte andre europeiske land

Den offentlige skolen i Sverige, Danmark, Island, Finland, Tyskland og England har ulike modeller for organisering og ansvarsdeling mellom skolen og trossamfunnene, ulike modeller for organiseringen av faget (obligatorisk fag - fritaksordninger, valgmuligheter), ulik fagprofilering (konfesjonell - ikke-konfesjonell), ulikt verdigrunnlag mv. Felles for de fleste landene er en nedtoning av fagets tradisjonelle konfesjonsforankring og en utvikling i retning av et ordinært fag i skolens regi. Landene praktiserer også fritaksordninger (unntatt Sverige), men med ulike forutsetninger og i ulikt omfang.

Fortsatt et felles fag

Flertallet av lærerorganisasjonene og tros- og livssynssamfunnene samt Foreldreutvalget for grunnskolen støtter intensjonene med et felles religions- og livssynsfag i grunnskolen. Faget har i prinsippet også stor oppslutning fra foreldrene. Både majoritets- og minoritetsgrupper synes å se seg tjent med et fellesfag. Det er likevel de religiøse minoritetene som uttrykker mest bekymring for innholdet i faget, og hvor det kan sies å være uro omkring praktiseringen av fritaksretten og håndhevelsen av foreldreretten.

Departementet vil føre videre et felles fag for alle elever i grunnskolen med enkelte justeringer og tilpasninger, på bakgrunn bl.a. av intensjonene med faget, evalueringsrapportene og organisasjonenes uttalelser. Både fagets innhold og den metodiske og organisatoriske tilretteleggingen vil bli ivaretatt på en slik måte at flest mulig elever kan delta i hele faget. Samtidig skal den begrensede fritaksretten bli bedre sikret i praksis.

Fritaksretten

Spørsmålet om omfanget av fritaksretten har vært, og er fremdeles, omstridt. På den ene siden må fagets innhold og fritaksrettens praktisering respektere religionsfriheten og foreldreretten slik disse er forankret i internasjonale menneskerettskonvensjoner. På den andre siden skal faget oppfylle klare behov for og mål om allsidig og god opplæring for barn og unge. Barns rett til kunnskap støttes opp av Barnekonvensjonen.

Om lag fem prosent av grunnskoleelevene (ni prosent i Osloskolen) nytter retten til delvis fritak fra KRL-faget. Få elever opplever det som problematisk å være fritatt, og de fleste lærerne finner dette lite problematisk. Mange lærere sier de legger opp undervisningen slik at det blir minst mulig behov for å be om fritak.

På enkelte skoler har konflikter rundt faget ført til et vanskelig samarbeidsklima mellom hjem og skole. Flere foreldre som vurderer fritak unnlater å gjøre bruk av retten. Årsakene til dette kan bl.a. være utilstrekkelig informasjon fra skolen, utilstrekkelig språkkompetanse eller at skolen har tolket fritaksreglene for restriktivt.

En sterkt utvidet eller full fritaksrett – slik mange organisasjoner har anbefalt – vil etter departementets oppfatning undergrave målet om og mulighetene for et livssyns-integrerende fag i fellesskolen. Dette målet har det vært bred politisk enighet om i Stortinget de senere år når faget har vært diskutert. Faget skal gi kunnskap om, og ikke opplæring til en bestemt tro. Denne grunnleggende kunnskapen må det ikke være mulig å kunne velge seg bort fra, så lenge det er adgang til fritak fra deltakelse i religiøst pregede aktiviteter. I skolen i dag skal det ved skriftlig melding fra foreldrene og elever over 15 år – og uten krav til nærmere begrunnelse – gis fritak fra deltakelse i religiøse aktiviteter i eller utenfor klasserommet, som man ut fra egen religion eller eget livssyn opplever som utøvelse av annen religion eller tilslutning til annet livssyn. Ved ønske om fritak ut over nærmere definerte religiøse aktiviteter må søknaden begrunnes særskilt.

Departementet mener det er viktig å holde fast ved et fellesfag på dette feltet for alle elever, men med en begrenset fritaksrett fra deler av faget som formulert i opplæringsloven § 2-4.

Praktisering av fritaksretten og foreldrenes vilkår for å bruke fritaksretten

På bakgrunn av variasjonene i praktiseringen av fritaksretten, har nesten samtlige organisasjoner understreket viktigheten av en mer ensartet praktisering av fritaksreglene.

Det er nødvendig å sikre at de som ønsker delvis fritak fra opplæringen opplever den lovfestede fritaksretten i praksis. Informasjonen til skolen og foreldrene om fagets innhold mv. og fritaksretten skal forbedres sentralt og lokalt, bl.a. ved utarbeiding av en håndbok med utfyllende informasjon på flere språk, samt bedre tilrettelegging for dialog med foreldrene. Prosedyrene for melding om fritak skal forenkles og tydeliggjøres ved utarbeiding av et standard meldingsskjema, og det skal understrekes at det er nødvendig med begrunnelse for fritak ved deltakelse i aktiviteter som kan oppleves som utøvelse av annen religion eller tilslutning til annet livssyn.

Innhold og arbeidsmåter i faget

Siden KRL-faget ble innført har det vært en god del diskusjon om vektingen av de fem delene i faget (Bibelkunnskap, Kristendommens historie, Kristen livstolkning i dag, Andre religioner og Etikk/filosofi).

Evalueringen viser at den nasjonale læreplanen og veiledningen i faget ikke er nok til å hindre store lokale variasjoner i vektleggingen av de fem fagdelene. Dette gir lærerne rom for å kunne profilere egne interesser eller verdier. Evalueringen viser også at mange oppfatter stoffmengden i faget som for stor, og at faget lett blir teorifokusert og akademisk for å hindre fritak, slik at verdidimensjonen ofte går tapt.

Det er etter departementets oppfatning viktig at retningslinjene for innholdet og praktiseringen av faget blir så klare og presise som mulig. Det vil bli oppnevnt en arbeidsgruppe med mandat å utarbeide forslag til revisjon av læreplanen for faget og ny veiledning. Det tas sikte på å redusere stoffmengden (spesielt på småskoletrinnet) og normere og vekte de fem fagkomponentene, slik at *de tre kristendomsdelene* samlet vil omfatte omkring halvparten av den sentralt fastsatte stoffmengden over skoleløpet, mens *Andre religioner* og *Etikk/filosofi* vil omfatte den andre halvparten av stoffmengden. I dag har de tre kristendomsdelene samlet omkring 55 prosent av den gjennomsnittlige undervisningstiden i faget. I tillegg skal det fortsatt være betydelig rom for lokalt lærestoff slik det er forutsatt i L97, og mest på småskoletrinnet. Kvalitativt skal kristendommen og de øvrige religioner/livssyn fortsatt stå likt i undervisningen.

Utdanning, etterutdanning og kompetanseutvikling for lærere og skoleledere

Mange organisasjoner har påpekt ønskeligheten av å heve kompetansen i faget. Selv om det har foregått en betydelig kompetanseheving etter 1997, er departementet enig i at etterutdanning og videreutdanning i faget bør styrkes framover. Universiteter og høyskoler vil stå sentralt i dette arbeidet.

En bred kompetanseutvikling for lærere og skoleledere må være innrettet mot bl.a. fagets innhold/metoder, organisering/differensiering, kommunikasjon med foreldrene samt bestemmelser i lov- og regelverk. Også praktiseringen av den avgrensede fritaksretten må være et viktig tema. Departementet er innstilt på å øke den statlige innsatsen på dette feltet.

Fagets navn

Mange organisasjoner peker på KRL-navnets symbolske betydning og anbefaler et nytt navn, i det betegnelsen Kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering lett kan gi feil assosiasjoner om intensjonene med faget. Det er imidlertid ikke enighet blant organisasjonene om konkret navn. Departementet vil anbefale at navnet på faget endres til *Tro og livssyn*. Dette vil innebære lovendring.